



NORGES HØYESTERETT

Den 14. januar 2009 avsa Høyesterett dom i

HR-2009-00065-A, (sak nr. 2008/1542), straffesak, anke over dom,

A

(advokat John Christian Elden)

mot

Den offentlige påtalemyndighet

(statsadvokat Erik Førde)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Coward**: Saken gjelder straffutmålingen for regnskaps- og likningslovovertridelser i drosjenæringen i Oslo. Den inngår i et stort sakskompleks og er betegnet som en "pilotsak".
- (2) Ved Oslo tingretts dom 24. januar 2008 ble A dømt for overtridelser av regnskapsloven jf. bokføringsloven og av likningsloven til fengsel i ti måneder, der syv måneder ble gjort betinget, og dessuten til tap av retten til å drive næringsvirksomhet mv. i to år. Fire andre drosjeeiere ble også dømt i denne saken for liknende overtridelser, men av noe ulik alvorlighetsgrad, slik at straffene for de fem ikke er like. Jeg nevner her at likningsmyndighetene hadde funnet drosjeeierne skyldige også i skattesvik når det gjaldt deres egen inntekt, og at de var etterliknet og ilagt 60 prosent tilleggsskatt for dette. Men på grunn av forbudet i Den europeiske menneskerettskonvensjonen mot å straffe noen to ganger for samme straffbare forhold, var det ikke tatt ut tiltale mot drosjeeierne for disse forholdene. Domsslutningen for A lyder slik:

"A

1. A f 301063 dømmes for overtridelse av regnskapsloven § 8-5 første ledd annet straffalternativ jf. bokføringsloven § 15 og ligningsloven § 12-1 nr. 1 a –

sammenholdt med straffeloven § 62 – til en straff av fengsel i 10 – ti – måneder der 7 – sju – måneder gjøres betinget med en prøvetid på 2 – to – år jf straffeloven § 52 flg.

2. A frifinnes for overtredelse av ligningsloven § 12-1 nr. 1 d).
3. A fradømmes for 2 – to – år retten til å drive næringsvirksomhet og inneha ledende posisjoner i selskaper eller drive/forestå næringsvirksomhet for andre jf. straffeloven § 29.
4. Saksomkostninger ilegges ikke.”

- (3) A anket til Borgarting lagmannsrett over straffutmålingen, og da også tapet av retten til å drive næringsvirksomhet. Resultatet i lagmannsrettens dom 17. juni 2008 ble imidlertid at straffen ble skjerpet, ved at hele fengselsstraffen ble gjort ubetinget. Det var dissenser i lagmannsretten – én av de tre dommerne stemte for å opprettholde tingrettens dom når det gjaldt fengselsstraffen, mens en annen av dommerne mente at tapet av retten til å drive næringsvirksomhet skulle begrenses til drosjenæringen, men da gjelde for alltid. Domsslutningen lyder slik:

”I tingrettens dom gjøres den endring at fengselsstraffen i sin helhet gjøres ubetinget.”

- (4) A har anket videre til Høyesterett over straffutmålingen, inkludert rettighetstapet. Påtalemyndigheten har påpekt at Oslo politidistrikt etterforsker et betydelig antall liknende saker, og at en dom fra Høyesterett i denne saken vil være retningsgivende for iretteføringen av disse sakene. På denne bakgrunnen mente også påtalemyndigheten at As anke burde tillates fremmet, noe Høyesteretts ankeutvalg så bestemte ved beslutning 21. oktober 2008.
- (5) *Jeg er kommet til at anken fører frem.*
- (6) Jeg nevner først at A er 45 år gammel, norsk statsborger og tidligere ustraffet. Han har arbeidet i drosjenæringen i omtrent 20 år, fra 1997 som drosjeeier.
- (7) Som det har fremgått, er A nå dømt for overtredelser av regnskapsloven og likningsloven. Overtredelsen av regnskapsloven – lovens § 8-5 første ledd andre straffalternativ – gjelder først og fremst at han i årene 2000 og 2001 forsettlig og under særlig skjerpende omstendigheter unnlot å sørge for regnskapsføring av alle inntekter og kostnader han hadde som drosjeeier. For de to årene var det til sammen 9,25 millioner kroner som ikke ble regnskapsført. Overtredelsen av likningsloven gjelder skattesvikbestemmelsen i § 12-1 nr. 1 bokstav a, som rammer den som ”gir ligningsmyndighetene uriktige eller ufullstendige opplysninger når han forstår eller bør forstå at dette kan føre til skatte- eller avgiftsmessige fordeler”. A er her dømt for at han i perioden fra 2001 til og med 2003 forsettlig oppga for lave lønnsinntekter for sine 60 til 70 sjåfører med til sammen 6,4 millioner kroner for de tre inntektsårene 2000, 2001 og 2002.
- (8) Når det gjaldt As egne skatteforhold, hadde likningsmyndighetene som nevnt etterliknet drosjeeierne og ilagt dem tilleggsskatt på 60 prosent for skattesvik. A var ilagt i alt 3,7 millioner kroner ekstra i skatt, av det var tilleggsskatten vel 1 million kroner.
- (9) Som det har fremgått, inngår saken i et større sakskompleks. Allerede på begynnelsen av 1990-tallet mente likningsmyndighetene at det skjedde store skatteunndragelser i

drosjenæringen i Oslo. Lederen av et regnskapsfirma – B – ble politianmeldt, og det ble i 1994 foretatt ransaking og beslag. Saken ble imidlertid henlagt i 2000, ifølge lagmannsretten antakelig på grunn av manglende ressurser og kompetanse i Oslo-politiet. Etter likningsmyndighetenes aksjon mente myndighetene uansett at svart omsetning i drosjenæringen i Oslo ble betydelig redusert. Det gjaldt likevel ikke hos den andelen av drosjeeierne som var klienter hos B – en andel som var økt til omtrent 20 prosent.

- (10) I juni 2003 ble det så i samarbeid mellom likningsmyndighetene og Økokrim/politiet foretatt en ny aksjon med ransaking, beslag og bokettersyn. Det er denne aksjonen som førte frem til blant annet vår sak. Lagmannsretten beskriver den nøye planlagte fremgangsmåten for omfattende skattesvik som ble avdekket ved aksjonen:

”Aksjonen avdekket at det store omfanget av skattesvik ble muliggjort ved følgende opplegg: Drosjeeieren hadde ansatte sjåfører som fikk ca. 50 % av innkjørt beløp som lønn der deler av denne lønnen ble betalt svart. For å skjule den svarte delen av sjåførenes lønn og skjule den delen av drosjeeierens egen nettoinntekt som ble unndratt fra beskatning, ble det ved bruk av et eget dataprogram, utarbeidet hos regnskapsfører, lagd falsk regnskapsdokumentasjon for den daglige bruken av hver enkelt drosjebil. Den viktigste dokumentasjonen av inntektene er skiftlapper som er utskrift av taksameteret foretatt hver gang eier eller sjåfør avslutter en arbeidsøkt. Skiftlappene viser blant annet kilometerstand, antall kjørte kilometer, antall kroner innkjørt med betaling ved bruk av kort og antall kroner innkjørt ved kontant betaling i vedkommendes arbeidsøkt. For hver enkelt drosjebil kan antallet skiftlapper utgjøre mellom 500 og 1000 per år. Ved bruk av dataprogrammet ble samtlige skiftlapper forfalsket samtidig som det var innbyrdes sammenheng mellom skiftlappene ved at neste skiftlapp begynte der den foregående sluttet når det gjaldt all vesentlig informasjon. Også drosjeeiernes regnskap ble endret ved utarbeidelsen av årsregnskapene.”

- (11) Lederen av det nevnte regnskapsfirmaet er dømt for medvirkning til grovt skattesvik der i overkant av 200 millioner kroner var unndratt omsetning, og slik at nærmere 90 millioner kroner var unndratt skatt. Ved Høyesteretts avgjørelse i Rt. 2008 side 468 ble straffen for ham endelig fastsatt til fengsel i åtte år i tillegg til et rettighetstap.
- (12) Når det gjelder straffutmålingen i vår sak, ser jeg først på hva nivået for fengselsstraffen bør være hvis man ser bort fra spesielle omstendigheter som kan føre til at straffen settes lavere. Slike omstendigheter er at A også er ilagt tilleggsskatt på 60 prosent, at han har tilstått, at han har gjort opp for seg og nå driver sin virksomhet i samsvar med regnskaps- og likningslovgivningen, og at det er gått lang tid fra de straffbare handlingene ble foretatt.
- (13) Lagmannsretten uttaler om straffenivået for de overtredelsene som A – og andre drosjeeiere – har foretatt, at det i rettspraksis er få avgjørelser som er sammenliknbare, og at det er behov for å sette en standard for denne typen kriminalitet. Jeg er enig i dette: For overtredelser av likningsloven § 12-1 nr. 1 bokstav a ser det ikke ut til å være noen høyesterettspraksis av interesse. Og høyesterettsavgjørelser om straffen for regnskapslosovertredelser som forsvareren har lagt frem – Rt. 2004 side 1074, Rt. 2005 side 129 og Rt. 2008 side 675 –, gir etter min mening liten veiledning for vår sak. I noen grad skyldes det at man i de senere årene mer generelt har sett strengere på overtredelser av regnskapslovgivningen enn tidligere. For eksempel viser Høyesterett i Rt. 2008 side 675 avsnitt 8 til regnskapets betydning også for virksomhetens kreditorer og for den offentlige kontrollen ved fastsettelse av skatter og avgifter, og uttaler at forsømmelse av regnskapsførsel i næringslivet må sees på som et alvorlig straffbart forhold.

- (14) Helt vesentlig for bedømmelsen av overtredelsene i vår sak – både regnskapslov- og likningslovovertrædelsene – er likevel det systematiske og omfattende opplegget som overtredelsene inngår i. En betydelig del av en bransje – drosjenæringen i Oslo – satte seg gjennom nøye uttenkte og koordinerte ordninger over lengre tid utenfor samfunnets regler. Drosjeeiernes overtredelser var – i tillegg til å utgjøre det egne skattesviket som ikke omfattes av tiltalen i vår sak – et sentralt bidrag til sjåførenes skattesvik. Det samfunnsskadelige ved opplegget er fremhevet i Høyesteretts avgjørelse i saken mot lederen av regnskapsfirmaet, Rt. 2008 side 468 avsnitt 20, der det heter:

”Virksomheten fremstår som åpenbart samfunnsskadelig, også når det ses bort fra at det er unndratt omkring 90 millioner kroner i skatt. Med den varighet og det omfang As virksomhet hadde, medvirket den til betydelig økonomisk kriminalitet innen drosjenæringen i Oslo. Man må også anta at omfanget var så stort at det virket konkurransevridende i næringen. Dette er i seg selv samfunnsskadelig, men var dessuten egnet til å gi en selvforsterkende effekt ved at nye drosjeeiere kunne forledes til å begå skattesvik for å konkurrere på lik linje. Arbeidet med å avdekke og motvirke skadevirkningene har vært krevende. I lagmannsrettens dom er det opplyst at ligningsmyndighetene i perioden 2004 til 2007 har brukt 88 årsverk og omkring 32 millioner kroner til kontroll og oppfølging av de aktuelle drosjeeieres ligninger for de aktuelle inntektsårene. Denne ressursbruken har nødvendigvis medført at andre av ligningsvesenets oppgaver har måttet nedprioriteres. I tillegg er det sannsynlig at skattesviket har gitt indirekte samfunnsskadelige virkninger ved at det tilrettela for misbruk av sosiale ytelser.”

- (15) Jeg mener at de samme synspunktene kommer inn for de involverte drosjeeierne. A er en drosjeeier med mange løyver og en omfattende virksomhet, og hans overtredelser har lagt grunnlaget for skatte- og avgiftsovertredelser for en rekke sjåførere. For den enkelte drosjeeieren slår likevel de nevnte synspunktene ikke inn med samme tyngde som overfor hovedmannen – regnskapsføreren, og det er åpenbart ikke aktuelt å reagere overfor dem med en straff i samme størrelsesorden som straffen for ham.
- (16) Både tingretten og lagmannsretten har for A tatt utgangspunkt i et straffenivå på fengsel i to år, men de har så – og da særlig tingretten – gjort store fratrekk for slike spesielle omstendigheter som jeg har nevnt foran. Etter mitt syn bør utgangspunktet for straffenivået settes noe lavere. Avgjørelsen i Rt. 2008 side 913, som gjelder overtredelse av regnskapsloven og merverdiavgiftsloven – unndragelse av over en million kroner i merverdiavgift – kan være et eksempel som gir en viss veiledning. Utgangspunktet for straffutmålingen ble der satt til ett år og tre måneder, og selv om saksforholdene er forskjellige på flere punkter, mener jeg at et slikt nivå kan være passende også i vår sak.
- (17) Det er så spørsmål om omstendigheter som bør føre til at straffen settes lavere.
- (18) Jeg er for det første enig med lagmannsretten i at prinsippet i straffeloven § 64 jf. § 62 bør føre til at det tas hensyn til at A allerede er ilagt en reaksjon – tilleggsskatt – for sitt eget skattesvik. Han skal ikke komme dårligere ut enn om dette forholdet var pådømt sammen med det øvrige.
- (19) Videre kommer det inn at A under behandlingen i tingretten tilstod forholdene. Tilståelsen var likevel noe forbeholden, og bevissituasjonen må uansett ha vært relativt avklart. Men tilståelser innebærer en klar lettelse for rettsvesenets behandling av økonomiske saker, og jeg er enig i at As tilståelse bør føre til en straffereduksjon på 20 prosent, slik både tingretten og lagmannsretten er kommet til.

- (20) Forsvareren har også fremhevet som formildende at A har gjort opp for seg, blant annet ved å ta opp store lån. Og selv om han ikke har revisjonsplikt, har han engasjert revisor til å gjennomgå regnskapene, og han følger nå fullt ut regnskaps- og likningslovgivningen. Dette er selvsagt bra, men at man gjør opp for seg og ikke begår nye lovbrudd, er likevel det som forutsettes å skje, og noen større betydning for straffutmålingen kan jeg vanskelig se at dette kan få. Jeg ser da bort fra spørsmålet om rettighetstap, som jeg kommer tilbake til.
- (21) Endelig er det spørsmål om betydningen av den tiden som er gått. Det straffbare forholdet ble avdekket i 2003, A erkjente forholdet i møte med likningsmyndighetene i desember 2004, og saken var oppklart fra likningsmyndighetenes side i mai 2005. Forsvareren har anført at det har tatt altfor lang tid i politi og påtalemyndighet når rettssaken først blir endelig avsluttet mer enn tre og et halvt år senere. A kan ikke bebreides for at saken har tatt så lang tid. – Mot å legge stor vekt på tidsforløpet taler likevel for det første det at hans sak inngår i et stort sakskompleks med en rekke andre involverte. Den enkelte må i slike tilfeller finne seg i at saksbehandlingen tar lengre tid enn om hans eller hennes sak var blitt behandlet isolert. For det andre gjelder det generelt for større økonomiske saker at de er omfattende og krevende for politi og påtalemyndighet, ofte i samarbeid med andre offentlige organer. Man må derfor godta at behandlingen tar lengre tid enn behandlingen av andre typer straffesaker. – Disse momentene er likevel ikke til hinder for at også tidsforløpet må innvirke noe på straffutmålingen for A.
- (22) Etter en samlet vurdering av de omstendighetene som foreligger, er jeg kommet til at fengselsstraffen kan settes til ett år, og slik at seks måneder av denne straffen gjøres betinget med en prøvetid på to år.
- (23) Både i tingretten og i lagmannsretten ble A også ilagt rettighetstap – tap av retten til å drive næringsvirksomhet og inneha ledende posisjoner i selskaper eller drive/forestå næringsvirksomhet for andre – for to år. Etter straffeloven § 29 kan slikt rettighetstap idømmes for den som ”har begått en straffbar handling som viser at vedkommende er uskikket til eller kan misbruke en stilling, virksomhet eller aktivitet”, når allmenne hensyn tilsier det. Hadde straffesaken kommet opp relativt kort etter at det straffbare forholdet var avdekket, ville det klart vært naturlig å idømme A rettighetstap. Men situasjonen er nå at han har gjort opp for seg, med atskillige anstrengelser, og at han i lengre tid har fulgt de lovreglene som han tidligere satte seg ut over. Slik saken etter dette ligger an, er jeg kommet til at det ikke er tilstrekkelig behov for å ilegge ham rettighetstap.
- (24) Jeg nevner avslutningsvis at forsvareren har antydnet – som en subsidiær påstand når det gjelder rettighetstap – at det settes som vilkår for As fortsatte utøving av drosjenæring at han benytter autorisert regnskapsfører og autorisert revisor for en periode av fem år. Jeg ser ikke bort fra at et slikt vilkår kan være hensiktsmessig for drosjeeiere i det sakskomplekset As sak inngår i. Som det har fremgått, har imidlertid A allerede etablert en ordning av denne typen, og jeg er kommet til at heller ikke et slikt begrenset rettighetstap er påkrevd i hans tilfelle.
- (25) Jeg stemmer etter dette for denne

D O M :

I tingrettens og lagmannsrettens dommer gjøres disse endringer:

1. Fængselsstraffen settes til fængsel i 1 – ett – år, der 6 – seks – måneder gjøres betinget med en prøvetid på 2 – to – år, jf. straffeloven §§ 52 til 54.
2. Rettighetstap idømmes ikke.

- | | | |
|------|--|--|
| (26) | Dommer Skoghøy: | Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende. |
| (27) | Dommer Indreberg: | Likeså. |
| (28) | Dommer Tønder: | Likeså. |
| (29) | Dommer Gjølstad: | Likeså. |
| (30) | Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne | |

D O M :

I tingrettens og lagmannsrettens dommer gjøres disse endringer:

1. Fængselsstraffen settes til fængsel i 1 – ett – år, der 6 – seks – måneder gjøres betinget med en prøvetid på 2 – to – år, jf. straffeloven §§ 52 til 54.
2. Rettighetstap idømmes ikke.

Riktig utskrift bekreftes: